

Лекція. Реабілітація метафізичних проблем в аналітичній філософії

План

1. «Граматична модель» аналітичної філософії П.Ф. Стросона
2. Програма дескриптивної метафізики П.Ф. Стросона
3. «Удосконалений реалізм» А. Айєра

1. Сер Пітер Фредерік Стросон (1919 – 2006) – англійський філософ. Викладав в Оксфордському університеті у 1969 – 1987 р. Одна з найбільш відомих робіт – «Індивіди» (1959).

У статті «Різноманітні концепції аналітичної філософії» виділяє три моделі філософсько-аналітичної діяльності:

- 1) терапевтична (Л. Вітгенштейн);
- 2) картографічна (це явна метафора) (Г. Райл) – останній писав про «концептуальну географію» і користь «концептуального картографування» для того, щоб уникнути «концептуальних аварій», «корабельних трощ»;
- 3) граматичний (П.Ф. Стросон).

Для ілюстрації пропонується історія граматику кастильської мови, коли її надали Ізабеллі Кастильській, вона спитала навіщо зазначена граматика потрібна. І справді така граматика з точки зору тих, хто вільно розмовляє кастильською, немає жодної користі. Звісно, якщо Ізабеллу попросили би сформулювати систему правил кастильської мови, вона навряд чи змогла би це зробити. Вміння щось робити правильно не рівноцінне вмінню пояснити як це робити. Практична майстерність досягається не за допомогою теоретичної інструкції, а наслідуванням і прикладом.

Люди як розумні істоти користуються багатою, тонкою і складною понятійною системою. У певному смислі вони знають, що таке знати ще до того, як уперше почули про теорію знання; знають, що таке істина, не будучи знайомі з теорією істини та ін.

Уподібнюючи філософію граматиці, П. Ф. Стросон робить такий висновок: «Як грамастик працює, щоб забезпечити послідовний опис системи правил, що без жодних зусиль виконуються нами у процесі граматично правильного мовлення, так і філософ працює над тим, щоб надати систематичний опис тієї понятійної структури, якою, як показує наша повсякденна практика, ми володіємо із неусвідомленою майстерністю».

Звідси предметом філософського аналізу має бути структура, яка необхідно присутня у будь-якому мисленні: науковому, буденному, теоретичному,

дотеоретичному та ін.

Для її виявлення пропонується модель розвиненої мережі або системи взаємопов'язаних об'єктів, де кожний об'єкт може зрозуміти лише через з'ясування його зв'язків з іншими об'єктами. У такій моделі є достатні підстави для впровадження відношення понятійного передування.

У понятійному апараті можна виділити різні множини понять, що піддаються впорядкуванню з точки зору їх понятійного передування одне одному. Дотеоретичні поняття повсякденного життя первинні у відношенні до будь-яких теоретичних понять спеціальних дисциплін. У свою чергу, серед дотеоретичних понять можна виділити випадкові і необхідні, визначальні і залежні.

2. У статті «Граматики і філософія» представлена програма дескриптивної метафізики як програма «створення загальної теорії людської мови».

Очікується, що «за допомогою мови» вдасться пробитися до реальної позамовної дійсності. Вважається, що онтологія створює засади граматики, а тому слід намагатися створити особливий «онтологічний словник» у такий спосіб відкриваючи для аналізу інформацію про реальний світ.

На думку П.Ф. Стросона, базові філософські поняття необхідні. При цьому слід казати про базисну структуру – структуру загальних, необхідних, взаємопов'язаних понять, таких, що мають широку сферу застосування і таких понять, що не можуть далі спрощуватися. Структура цих понять лежить в основі повсякденного мовлення, а також всіх спеціальних наукових дисциплін. Вона описує необхідну структуру будь-якого життєвого досвіду.

Жодний елемент цієї структури, жодне поняття не існує ізольовано. «Те, що я... висуваю в якості цілі аналітичної філософії, є прояснення мережі понятійних зв'язків, загальних і окремих у використанні яких ми, як істоти, що взаємодіють зі світом та один із одним можемо володіти практичною майстерністю без ясного теоретичного розуміння...».

У праці «Індивіди» («Individuals: An Essay in Descriptive Metaphysics», 1959) пропонується особливе трактування категорії «буття» як спосіб упорядкування реальності, заснований на нашому досвіді взаємодії зі світом.

Концепція буття П.Ф. Стросона ґрунтується на поняттях «індивідів» («individuals») – об'єктах, які є базовими одиницями нашого досвіду і сприйняття. Стверджується, що розуміння буття пов'язане з тим, як ми сприймаємо і розуміємо індивідуальні об'єкти, які існують незалежно від нас. Індивіди – це те, що визначає

буття у нашому досвіді, оскільки вони є основою для ідентифікації й відмінності об'єктів у світі.

Крім того, розробляється концепція «основних категорій» («basic categories»), таких як «рiч» («thing») та «особистість» («person»), які є фундаментальними для нашого розуміння світу. Ці категорії впорядковують наше уявлення про буття і є елементарними для мислення. Категорія «особистості» позначає єдність фізичного тіла та свідомості. Відтак буття особистості – це не лише фізичне існування, але й здатність до свідомості, що надає унікальний статус кожній людині як об'єкту буття.

3. Альфред Джулс Айєр (1910–1989) – британський філософ, представник логічного позитивізму та аналітичної філософії.

На ранньому етапі своєї творчості демонстрував скептичне ставлення до метафізики («Мова, істина та логіка», «Language, Truth, and Logic», 1936), в якій він піддає критиці філософські вчення за те, що метафізичні, онтологічні висловлювання не відповідають критеріям емпіричної верифікації.

Проте пізніше переглянув свої погляди і визнав, що деякі аспекти метафізичних питань можна розглядати у світлі сучасної аналітичної філософії.

Метафізичні питання слід розглядати не як безглузді, а як такі, що можуть мати значення при їх розгляді з точки зору логічного аналізу.

Для обґрунтування цієї тези була розроблена концепція «удосконаленого реалізму» («Проблема знання», «The Problem of Knowledge», 1956). По суті, А.Дж. Айєр спробував примирити емпіричний досвід з проблемами метафізики, уникаючи надмірних абстракцій і суб'єктивізму. Удосконалений реалізм передбачав, що об'єкти існують незалежно від суб'єкта, але наше знання про них залежить від чуттєвого сприйняття. Таким чином, знання про світ є продуктом інтерпретації об'єктивних даних, але саме існування зовнішніх об'єктів не зводиться до фактів їх сприйняття.